

**Використання інструментів керування власним професійним
розвитком у безперервній освіті вчителів англійської мови**

Постановка проблеми. Формула нової української школи складається з дев'яти ключових компонентів, одним з яких є умотивований учитель, який має свободу творчості й розвивається професійно.

Сучасний світ потребує висококваліфікованих фахівців із знанням іноземної мови, професіоналів, здатних абсорбувати все нове та прогресивне, готових до накопичення та отримання нових ідей, самопізнання та самооцінки. Тільки вчитель, здатний відповісти на виклики сьогодення, вдосконалення себе як особистості і як професіонала, може забезпечити розвиток освіти в умовах змін, досягти успіхів, бути гнучким у прийнятті рішень, сприяти самореалізації особистості учня, розвитку його життєвих умінь.

Загальновідомим є той факт, що у сучасному світі знання змінюються швидше, ніж змінюються покоління людей. Кожна людина сьогодні відчуває брак певних знань і має потребу в їх регулярному оновленні. Тому до професійного вдосконалення та підвищення кваліфікації прагнуть не тільки молоді спеціалісти, а й професійно успішні люди. Безперервна освіта і самоосвіта, освіта впродовж життя набули сьогодні ключового значення, стають провідними чинниками побудови людиною професійної кар'єри, відповіддю на виклик сучасного світу. Професійний розвиток – процес, який вимагає постійних зусиль, прагнення до вдосконалення і необхідно знати та вміти користуватися інструментами, які допоможуть у професійному розвитку вчителя.

Метою статті є аналіз інструментів керування власним професійним розвитком у безперервній освіті вчителів англійської мови.

Аналіз наукових досліджень та публікацій. Проблеми професійного розвитку педагогічних працівників досліджуються багатьма науковцями як за кордоном так і в Україні.

Значний внесок у розробку теорії безперервної освіти вніс Р. Дейв, який під безперервною освітою розумів «процес удосконалення особистого соціального і професійного розвитку протягом усього життєвого циклу індивіда з метою підвищення якості життя як людей, так і колективів» [15, с. 34].

Перспективи кар'єрного зростання пов'язані, насамперед, з підвищенням рівня професійної майстерності, керуванням власним професійним розвитком. Людина повинна постійно вчитися, і саме навчання протягом життя стає невід'ємною частиною професійної діяльності вчителя. «Неперервна освіта – процес, який охоплює все життя людини і забезпечує поступовий розвиток творчого потенціалу особистості та всебічне збагачення її духовного світу, це цілеспрямована систематична пізнавальна діяльність щодо освоєння і вдосконалення знань, умінь і навичок, здобутих у загальноосвітніх і спеціальних установах, а також шляхом самоосвіти. Інакше кажучи, неперервна освіта – це освіта впродовж усього життя в умовах швидких змін як засіб адаптації» [2, с. 581].

Є багато аспектів, які потрібно постійно розвивати, удосконалювати не тільки молодим учителям, а також досвідченим, які мають достатній досвід роботи, певні досягнення, тому що не дивлячись на стаж і досвід, учитель завжди аналізує те, що він робить, порівнює себе з колегами, намагається бути кращим, удосконалювати свої професійні якості.

Для цього вчителю необхідно розвивати рефлексивні уміння, оцінювати свою діяльність на цьому етапі, визначати цілі і планувати свій професійний розвиток для досягнення поставленої мети. Рефлексивний компонент в професійній діяльності дозволяє педагогу знайти індивідуальний стиль, досягти адекватної професійно-особистісної самооцінки, прогнозувати та аналізувати результати своєї праці та вдосконалювати свою професійну діяльність. Як

вказує І. О. Зімня, учитель під час професійно-педагогічної підготовки перш за все повинен «уявити, осмислити різні об'єкти цієї підготовки, побачити ступінь своєї відповідності вимогам і специфіки педагогічної діяльності та спланувати програму професійного самовдосконалення» [5, с.55].

Але не всі вчителі мають достатній рівень рефлексивних умінь, розуміють, що саморозвиток, удосконалення професійної діяльності неможливе без самопізнання, самооцінки, уміння знаходити шляхи вирішення професійних задач, без рефлексії своїх можливостей та здібностей.

Вирішенню цих питань допомагає використання різних інструментів керування власним професійним розвитком, які допомагають визначати рівень фахової підготовки, аналізувати, оцінювати, планувати та здійснювати керування власним професійним розвитком, удосконалюватися впродовж життя:

- Аналіз, оцінювання того, що робиться в класі. Процес, коли вчителі вивчають аспекти навчання та учіння, вирішують проблеми та питання повсякденної роботи, професійної діяльності. Це можна зробити самостійно або з колегою чи групою. Мета – покращити, удосконалити викладання або навчання учнів шляхом збору інформації, обговорювання, аналізу та впровадження оновлених ідей у практичну діяльність. Для самопізнання, самооцінки і самоаналізу власних знань вчитель використовує рефлексію, яка також допомагає усвідомлювати, осмислювати і переосмислювати деякі питання професійної діяльності. До цього процесу можуть залучатися колеги, методисти, адміністрація.
- Щоденник навчання. Місце, де ви пишете, рефлексуете з питань того, що відбувається під час вашої практичної діяльності в класі. Вчитель аналізує чи досягнуті очікувані результати і що засвідчує їхні досягнення або недосягнення, що на уроці вдалося і що хотілося б змінити і чому, що є сильними сторонами його процесу навчання і що потребує розвитку, удосконалення. Це допомагає вчителю вивчити

свій досвід, визначити проблеми, цілі та спланувати подальшу діяльність.

- Взаємовідвідування. У центрі уваги може бути вибраний аспект навчання, конкретний етап уроку, проблема або підхід. Відвідування колегою вашого уроку для надання зворотнього зв'язку щодо аспектів, які ви визначили для свого розвитку та вдосконалення або з метою експерименту деяких нових для вас аспектів професійної діяльності.
- Командне викладання. Вчитель проводить заняття з колегою, для спільного аналізу, оцінки, дослідження і вирішення питань щодо змін, які потрібно внести в процес навчання для його удосконалення.
- Зворотній зв'язок учнів. Залучення учнів до обговорення питань викладання і навчання. Складіть анкету для надання учнями зворотнього зв'язку уроку та запитайте їх пропозиції щодо удосконалення процесу навчання.
- Читання і дослідження публікацій, періодичних видань, веб-сайтів, опрацювання різних ресурсів.
- Складання плану професійного розвитку. Документ, який визначає цілі, шляхи їх досягнення і скільки часу на це буде потрібно. Можна запропонувати вчителям заповнити таблицю:

Сфера діяльності:

Професійне вміння, яке потребує розвитку:

Мета:

Аргументація мети (чому я хочу розвивати це професійне вміння):

План дій, інструменти професійного розвитку:

Необхідний час:

- Коучінг або наставництво. Індивідуальне або колективне керування досвідчених педагогів менш досвідченими. Відвідування наставниками уроків для спостереження та надання зворотнього зв'язку. Далі вчителі самі вчать виконувати роль наставника.

- Використання методу Кейс-стади. Вивчення проблеми, аналіз конкретної ситуації, проведення деяких досліджень із одним або групою учнів з метою допомоги їм у покращенні результатів навчання, що формує в них високу мотивацію.
- Метод колективного пошуку оригінальних ідей. Вибір найбільш складних професійних ситуацій та робота в групах щодо шляхів вирішення цих ситуацій, обговорення оригінальних ідей, їх практичного застосування.
- Участь у фахових курсах, онлайн курсах, конференціях, семінарах, вебінарах, тренінгах, творчих майстернях, школах передового педагогічного досвіду, майстер-класах, рефлексія на відвіданий захід.
- Участь у професійних асоціаціях, освітніх проектах, фахових конкурсах, фахових Інтернет спільнотах, фахових форумах, мережах. Рефлексія.
- Упровадження власного педагогічного досвіду, написання статей, методичних рекомендацій, результатів досліджень, проведення практичних семінарів, майстер-класів з отриманням і аналізом зворотнього зв'язку, наставництво.
- Виконання додаткових ролей: керування групою вчителів - керівник методичного об'єднання вчителів, творчої групи, школи молодого вчителя. Підтримка та розвиток кар'єри тренера, розробника навчальних матеріалів, рефлексія, аналіз зворотнього зв'язку та вдосконалення своїх умінь.
- Професійне портфоліо вчителя. Портфоліо вчителя – це черговий етап у розвитку професії, спосіб фіксації, “досьє”, накопичення матеріалів, що демонструють рівень професіоналізму вчителя і вміння вирішувати завдання своєї професійної діяльності. Портфоліо вчителя показує рівень підготовленості педагога, його рівень активності у навчальних та позанавчальних видах діяльності. Мета створення портфоліо - продемонструвати найбільш значущі результати практичної діяльності вчителя, проаналізувати, узагальнити і систематизувати результати

своєї роботи, об'єктивно оцінити свої можливості та спланувати дії з подолання труднощів і досягнення більш високих результатів. Портфоліо - це інструмент для забезпечення моніторингу професійного вдосконалення вчителя, який сприяє його особистісному вдосконаленню, стимулюючи до самоосвіти і керування власним професійним розвитком.

Використання портфоліо – це ще один шлях до реалізації принципу сучасного життя - безперервна освіта, освіта впродовж життя.

Портфоліо може бути в паперовому або електронному варіанті (вебсайт або блог учителя).

- Рамка безперервного професійного вдосконалення вчителів іноземних мов, яка є складовою Програми та курсу “Післядипломна педагогічна освіта вчителів іноземних мов”, результат спільного проекту Британської Ради в Україні та Міністерства освіти і науки України.

Рамка пропонує дескриптори професійної діяльності вчителів різних кваліфікаційних категорій у таких сферах:

- Планування уроків та курсів
- Розуміння учнів
- Організація уроку
- Евалюація та оцінювання навчальних досягнень
- Знання предмета «Англійська мова»
- Керування власним професійним розвитком.

Як продемонстрував аналіз опитування і анкетування вчителів англійської мови, які проходили курси підвищення кваліфікації при КЗ «Житомирський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» ЖОР, більша їх частина для керування власним професійним розвитком обирає обмін досвідом і думками з іншими вчителями на курсах підвищення кваліфікації, семінарах, участь у вебінарах, семінарах, вивчення досвіду роботи інших учителів, спостереження за уроками колег, робота з методичною, науковою літературою, інтернет-ресурсами.

Серед вчителів II категорії і категорії «спеціаліст» незначна частина удосконалює фахову майстерність шляхом рефлексії і розуміє принципи рефлексії. Більшість учителів визначає аспекти професійного вдосконалення, але не вміють чітко сформулювати цілі та шляхи їх реалізації, скласти індивідуальний план професійного розвитку.

Учителям пропонується в групах обговорити, проаналізувати, поділитися досвідом роботи з таких питань: Як ви поєднуєте навчання та розвиток з повсякденним робочим життям? Як учителі можуть використовувати свій повсякденний досвід у класі для вдосконалення професійних навичок? Як учителі можуть обмінюватися ідеями, думками з колегами щодо навчання та розвитку? Що можуть зробити вчителі, щоб бути в курсі останніх ідей навчання? Чи користувалися ви інструментами керування власним професійним розвитком і що б ви порекомендували своїм колегам? Після обговорення вчителі доходять до висновку, що саме вчитель відповідає за власний професійний рівень, розуміє свої професійні потреби, інтереси, сильні та слабкі сторони, визначає сфери та шляхи подальшого вдосконалення.

Тому вчителям перш за все необхідно проаналізувати свої професійні уміння, визначити рівень фахової підготовки, використовуючи дескриптори відповідної кваліфікаційної категорії Рамки безперервного професійного розвитку.

В межах кожної сфери до дескрипторів розроблені показники, які конкретизують, деталізують та засвідчують професійні знання, уміння та ставлення вчителя. Вчителі самостійно оцінюють свої професійні уміння, визначають сфери, які потребують удосконалення, відповідно до наступних етапів розвитку: я це знаю, я це розумію, я це використовую, я це інтегрую в процес навчання, демонструю високий рівень компетентності в цьому питанні. Якщо деякі сфери професійної діяльності відповідають тільки першому і другому етапам (знання, розуміння), то це вказує на те, що їх необхідно розвивати і удосконалювати. Після визначення сфери, яка потребує розвитку, вчителі у відповідних групах разом з колегами та за допомогою методиста

формулюють цілі, доцільність розвитку даного уміння, шляхи вдосконалення, тобто добирають інструменти керування власним професійним розвитком і визначаються з часом.

Для методиста аналіз результатів рефлексії вчителів є основою для визначення змісту, форм та методів підвищення кваліфікації, підготовки фахових матеріалів, науково-методичного супроводу професійної діяльності вчителів.

Якщо вчителі вважають, що відповідно до дескрипторів професійної діяльності своєї категорії, вони не мають сфер, які варто розвивати, і планують підвищити свою кваліфікаційну категорію, вони знайомляться з дескрипторами та показниками наступної категорії, аналізують свої уміння і складають план дій відповідно до результатів аналізу.

Рамка має кумулятивний характер, що дає можливість відобразити процес накопичення професійних знань та умінь від категорії до категорії, а також оцінити досягнутий результат на певному етапі професійного розвитку. Професійна діяльність вчителя аналізується за дескрипторами відповідної категорії та дескрипторами всіх попередніх категорій. Вчителям вищої категорії, які мають звання «старший вчитель» та «вчитель-методист» притаманні дескриптори всіх категорій. Це досвідчені вчителі, які також можуть виконувати одну або декілька додаткових ролей, перелічених у Рамці.

Рамка є інструментом проектування безперервного самовдосконалення вчителів у міжкатегорійний період, інструментом для вимірювання рівня фахової підготовки вчителів, визначає основні напрямки безперервного професійного розвитку вчителів, а також є путівником для вчителів у плануванні подальшого удосконалення професійної компетентності.

Висновки. Таким чином, в сучасних умовах досягнення життєвого і професійного успіху неможливе без постійного освоєння нових знань, без розвитку вмінь і компетентностей, що будуть сприяти формуванню компетентної особистості, яка вміє не тільки самотійно та критично переосмислювати існуючі шляхи (інструменти) керування власним

професійним розвитком, а й пропонувати нові, які можуть бути більш ефективними і сучасними. Це дозволить учителю ефективно адаптуватися до складних умов життєдіяльності, самостійно ставити та досягати цілі, виховувати в собі необхідні якості для навчання впродовж життя та формувати в учнів його життєві компетентності, які потрібні для успішної самореалізації у житті, навчанні та праці.

Список використаних джерел:

1. Дегтяр Г. О. Роль рефлексії у структурі свідомості особистості / Г. О. Дегтяр // Проблеми становлення інноваційних підходів у сучасній освіті : зб. наук. пр. – Харків : Стиль - Іздат, 2004. – С. 48–52.
2. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; головний редактор В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
3. Заброцький М. М. Розвиток особистісної рефлексії педагогів у системі післядипломної педагогічної освіти / М. М. Заброцький // Актуальні проблеми психології: зб.наукових праць Інституту психології ім.Г. С.Костюка АПН України / за ред. С. Д.Максименка. – Т.7:Екологічна психологія. - Вип.26. - Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011
4. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / наук. ред. укр. Видання С. Ю. Ніколаєва. – К.: Ленвіт, 2008. – 261 с.
5. Зимняя И. А. Психология обучения иностранным языкам в школе / Зимняя И. А. - М.: Просвещение, 1991. - 222 с.
6. Зязюн І. А. Педагогічна майстерність у закладах професійної освіти: [Монографія] / І. А. Зязюн, АПН України, Ін-т педагогіки і психології проф. освіти ; передм. Ничкало Н. Г. — К., 2003. — 246 с.

7. Концепція Нової української школи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/nova-ukrayinska-shkola>
8. Концепція розвитку неперервної педагогічної освіти : Наказ Міністерства освіти і науки України від 14.08.2013 р. № 1176 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/36816/.
9. Мельохіна Л.В. Система безперервної освіти як засіб задоволення прагнення педагога до самоосвіти і розвитку протягом усього життя// Презентаційні матеріали. – 31 березня 2014 року. - Режим доступу: <http://www.slideshare.net/metodistinf/ss-32937850>
10. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року : Указ Президента України від 25.06.2013 р. № 344/2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/ru/documents/15828.html>.
11. Про затвердження Галузевої концепції розвитку неперервної педагогічної освіти : Наказ Міністерства освіти і науки України від 14.08.2013 р. № 1176 / Міністерство освіти і науки України // Вища школа. – 2013. – № 9. – С. 103–113
12. Програма післядипломної педагогічної освіти вчителів іноземних мов/ [ред. О. П. Шаленко] - К.: ТОВ «ХІК», 2012. – 391с.
13. Рамка безперервного професійного розвитку вчителів. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.britishcouncil.org.ua/year-of-english/updates/blog/professional-framework-teachers>.
14. Bartlett S. Education for Lifelong Learning // Education Studies: essential issues / Ed. by S. Bartlett, D. Burton. London, Thousand Oaks, New Delhi: SAGE Publications, 2003. – 191 p.
15. Dave R. N. Foundation of Lifelong Education: Some Methodological Aspects / R. N. Dave. – Hamburg, 1976. – 344 p.
16. Lengrand, Paul. Prospects of Lifelong Education / Paul. Lengrand, A. J. Cropley. Ed., 1979. 197 p.

17. Making a European area of lifelong learning a reality. – <http://ec.europa.eu/education/>
18. Lifelong Learning for All. – Paris, Organization for Economic Co-operation and Development (OECD), 1996. <http://www.oecd.org/dataoecd/17/11/29478789.pdf>.